

УДК 821.161.1-1:821.162.1.091(477.75)

АНАСТАСІЯ ЧЕБОТАРЬОВА,
ВАЛЕНТИНА РЕШТА
(Полтава)

ОБРАЗ КРИМУ В ХУДОЖНІЙ СВІДОМОСТІ А. МІЦКЕВИЧА ТА О. МАНДЕЛЬШТАМА

Ключові слова: образ, ліричний герой, автор, тема, мотив, художня свідомість.

Адам Міцкевич у Польщі та Осип Мандельштам у Росії – дві рівновеликі цікаві та складні постаті, вони вірно служили своєму народові та відіграли значну роль у літературі своєї країни. Творчість А. Міцкевича широко представлена у науково-критичних розвідках, зокрема у працях Г. Вервеса,

М. Живова, І. Козлова, Л. Боровиковського та ін., О. Мандельштама – Г. Струве, Н. Струве, Б. Успенського, І. Сурат та ін. Але в сучасному літературознавстві малодослідженим є питання компаративного аналізу образу Криму в художній свідомості цих митців, що обумовлює актуальність цієї роботи.

Мета статті – виявити значення Криму в художній свідомості А. Міцкевича та О. Мандельштама, а також засоби його втілення в мотивній організації, кореляцію з образами ліричного героя й автора. Об'єкт дослідження – лірика митців (збірка «Sonety Krymskie» А. Міцкевича та цикл віршів про Крим О. Мандельштама), а предмет – образ Криму в їхньому поетичному доробку.

А. Міцкевич та О. Мандельштам не були близькими за своїми естетичними поглядами і характером творчості, однак обидва знали і вивчали світових класиків, орієнтувались на найвищі здобутки мистецтва. Є певна схожість і в життєвих долях поетів: обидва закликали у своїй творчості до відродження духовних цінностей, класичних традицій і зазнали переслідувань за ідеологічні переконання. Обидва покладали в основу літературної праці естетичний критерій – Красу. Обидва вважали, що поет – творець, котрий має надихати цей світ. Обидва письменники були наділені особливим даром поетичного слова, тонко відчували навколишню дійсність і зображували її в ліриці. Природа для майстрів поетичного слова була одним із джерел натхнення. Вони багато подорожували, бували в різних місцях: Одесі, Петербурзі, Москві, Криму. Згодом враження, думки і почуття від подорожей викладали в своїй ліриці. Кримський півострів став для двох письменників предметом естетичних і філософських рефлексій. Тож об'єднуювальним ланцюгом у творчості обох митців стала любов до Криму, яка базується на різноплановості настроїв, диференційності жанрового, художнього та зображально-виражального рівнів з урахуванням естетично-описових форм географічної місцевості півострова (Акерманські степи, Феодосія, Тарханкут, Алушта, Старий Крим тощо), що має змістові й поетикальні риси.

Перш ніж аналізувати кримську тему в творчості обох митців, згадаємо найвідоміших українських перекладачів А. Міцкевича. Традиція перекладів лірики польського поета в українській літературі представлена перекладами П. Гулак-Артемовського, Л. Боровиковського, О. Шпигоцького, П. Тичини, А. Малишка, Л. Первомайського, М. Рильського та ін. Відомим є ліричний цикл М. Бажана «Міцкевич в Одесі». У російську літературу А. Міцкевич увійшов завдяки прозовим перекладам П. Вяземського, який першим представив сонети польського поета російською мовою. А. Міцкевича перекладав і О. Пушкін (балада «Три Будрыса», «Воевода»). У 1927 році І. Козлов за прозовим підрядковим текстом П. Вяземського переклав «Sonety Krymskie» («Крымские сонеты»). Також перекладали польського поета Н. Берга, В. Бенедиктов, І. Бунін та багато інших поетів. І. Бунін є найбільш значним наступником О. Пушкіна в розвитку кримської теми в поезії. У 1889 р. у віці 19 років він уперше побував у Криму. Красоти південного півострова настільки вразили митця, що почуття любові до них залишилося на все життя. Завдяки цьому циклу А. Міцкевича в І. Буніна прокинеться бажання вивчити польську мову.

Кримська тема взагалі стає популярною в ліриці. Ця тема була вельми актуальною в період Срібної доби, багато поетів перекладали польського

поета, зокрема його цикл сонетів. Серед найвідоміших були К. Бальмонт, В. Брюсов, Ігор Северянин, А. Ахматова, Б. Пастернак та інші.

О. Мандельштам декілька разів був у Криму. Російський поет не міг залишитися байдужим до краси кримських земель, яка зачаровувала багатьох письменників своїм дивовижним ландшафтом, природою, пам'ятками старовини і просто вічним диханням прекрасного.

Спробуємо проаналізувати творчість А. Міцкевича та О. Мандельштама з урахуванням кримської тематики як типологічного взаємозв'язку. Оразу варто зазначити, що її вираження у кожного поета представлене по-своєму. По-перше, А. Міцкевич та О. Мандельштам жили і творили у різні історичні епохи. По-друге, вони писали у різних ліричних жанрах: А. Міцкевич створив цикл сонетів, а О. Мандельштам – ряд віршів. По третє, художні засоби вираження у кожного свої: польський поет – романтик, російський – неокласик (ранню свою творчість О. Мандельштам розпочинає як акмеїст, але потім відійде від цього напрямку і працюватиме у синтезі різних модерністських напрямків. Тому вкласти його творчість у «прокрустове ложе» якогось одного напрямку неможливо). Однак, хоча митці й належали до різних історичних епох, працювали у різних ліричних жанрах і мали різні художні засоби вираження, їх об'єднує спільна тема – любов до кримської землі та естетичне захоплення нею, яке втілювалося в кожного поета по-своєму.

А. Міцкевич уперше здійснив подорож до Криму у 1825 році. Вона була не тривалою і ніяк не відобразилася у його творчості. У 1829 році відбулася його друга подорож до південного півострова. Вона подарувала світові чудовий цикл «Sonety Krymskie». Цикл складається з 18 сонетів і по праву вважається першим яскравим поетичним твором польського поета про Крим. Зазначений цикл польський митець присвятив О. Пушкіну, якого вважав найвидатнішим поетом того часу.

Тема Криму викликає особливий інтерес у творчості польського письменника, і значне місце в ній належить циклам «Кримські сонети» («Sonety Krymskie») й «Одеські сонети» («Sonety Odeskie»). За словами Г. Вервеса, «головним героєм «Кримських сонетів» є мандрівник. Буйна природа Криму – це фон для його роздумів, вона учасниця таємних дум і надій, співниця його тривожних снів, неспокійного духу. Природа допомагає йому знайти бажану душевну рівновагу, надихає впевненістю в своїх силах» [2, с. 66].

Уже в прелюдії до циклу – в «Акерманських степах» – ліричний герой так напружує слух, що міг би почути голос із батьківщини. Цей образ вітчизни з ним скрізь: і тоді, коли він оповідає про плавання морем, і коли оплакує жертви ханського свавілля. Йому навіть здається, що рої ясних зір, якими всяєна Droga Mleczna (Чумацький Шлях), – то сльози польки-бранки, вияв її пекельної туги за рідним краєм. У сонеті «Pielgrzym» («Пілігрим») цей провідний патріотичний мотив виступає, можливо, найвиразніше:

*Litwo! piąty mi wdzięczniej twe szumiące lasy
Niż słowiki Bajdaru, Salhiry dziewice,
I weselszy deptałem twoje trzęsawice
Niż rubinowe morwy, złote ananasy [8].*

У творчості А. Міцкевича домінуючим є жанр сонету. М. Живов писав: «З особливою силою нова художня манера виявиться у «Кримських сонетах»

[3, с. 178], яким митець надасть своєрідного колориту, звертаючись до філософських роздумів про життя і смерть, час і простір, мир і любов, значення буття і творче покликання поета. Для митця важливо зобразити душевні переживання, внутрішній світ і психологічну трансформацію ліричного образу. «У польській поезії в Міцкевича майже не було зразків, які він би міг наслідувати», – зазначає М. Живов, хоча і згадує, що у XVI–XVII ст. до сонету звертались Кохановський, Семп-Шажинський, Морштин та інші [3, с. 167].

Для свого циклу А. Міцкевич узяв слова Гете: «*Wer den Dichter will verstehen, Muss in Dichter's Lande gehen*» («Хто хоче зрозуміти поета – повинен побувати в поетовій країні»). Деякі вчені розглядають ці сонети з логічної, хронологічної, топографічної точки зору, забуваючи про їхній ідейний зміст. На наш погляд, єдиним змістом сонетів є тема батьківщини, яку репрезентує ліричний герой-мандрівник. Усі сонети насичені сумом за батьківщиною, однак не доводять ліричного героя до відчаю. Вони уособлюють внутрішній порив автора до рідної землі, від якої він був силоміць відірваний. Так, наприклад, 14 сонет «Пілігрим» (XIV «*Pielgrzym*») утілює думки ліричного героя й автора про вигнання та хвилювання:

*U stóp moich kraina dostatków i krasy,
Nad głową niebo jasne, obok piękne lice;
Dlaczegoż stąd ucieka serce w okolice
Dalekie, i – niestety! jeszcze dalsze czasy? [8]*

М. Живов слушно зазначає: «Природа в цих сонетах не фон для романтичного оповідання, вона є живою дійовою особою твору, невід'ємним супутником героя, допомагає йому осягнути всю велич своїх прагнень і пробуджує в ньому нові сили і новий прилив віри» [3, с. 170]. Тому ліричний герой А. Міцкевича у його сонетах є пілігримом, мандрівником, вигнанцем.

О. Мандельштам також захоплювався Кримом, а тому тема цього півострова знайшла відображення в його творчості. Відомий мандельштамознавець Г. Струве відзначав: «Кримом нав'яні деякі з кращих віршів у його книзі віршів «*Tristia*» [7, с. 31].

Великий вплив на свідомість раннього О. Мандельштама того часу мав акмеїзм. У 1912 р. поет уходить до групи акмеїстів, тісно спілкується з М. Гумільовим, С. Городецьким, А. Ахматовою та іншими талановитими письменниками. Так, С. Городецький писав: «Акмеїзм спустив поезію з небес на землю». О. Мандельштам, підтверджуючи цю думку, напише в 1915 році такі рядки:

*У моря ропот старческой кифары...
Еще жива несправедливость Рима,
И вотт псы, и бедные татары
В глухой деревне каменного Крыма [4, с. 151].*

У 1916 році поет якийсь час проводить на південному півострові, де творчо працює. У 1919 році О. Мандельштам відвідує Київ і бере участь у тамтешньому літературному житті. Він співпрацює з журналом «Гермес». Крим для нього стає не просто джерелом натхнення, а й можливістю знайти себе, проявити свій творчий початок і піти від страшної дійсності. Тому в кінці 1919 року поет знову їде з Києва до Криму:

*Качаются разбойничьи фелюги,
Горят в порту турецких флагов маки,
Тростинки матч, хрусталь волны упругий
И на канатах лодочки-гамаки [4, с. 205].*

У Криму О. Манделъштам продовжує активно працювати. «Зустрічається з І. Еренбургом, А. Мабо-Азовським, М. Волошиним. Пізніше І. Еренбург і А. Мабо-Азовський у своїх спогадах про російського поета напишуть багато теплих слів» [3, с. 28]. У 1920 р. О. Манделъштам написав крапці свої вірші початку десятиліття: «Возьми на радость из моих ладоней...», «За то, что я руки твои не сумел удержать», «Чуть мерцает призрачная сцена...», «Ласточка» та інші.

У 1927 р. О. Манделъштам починає працювати над «Египетской маркой». Через рік виходить його книга «Стихотворения», збірка статей «О поэзии» і «Египетская марка». «У 1928 році Манделъштам жив у Ялті, заради здоров'я дружини, де зустрічався з І. Еренбургом, Ю.К. Терапіано, Ю.П. Трубецьким» [4].

У 1931 році Манделъштам написав вірш «Какое лето! Молодых рабочих...»:

*Какое лето! Молодых рабочих
Татарские, сверкающие спины... [4, с. 173]*

Поет навмисно використовує образ «татарские спины», щоб провести асоціацію з татарським ярмом варварського племені. Словосполучення «могучий некрещеный позвончик» навіює думку про століття-звіра. Століття часто у творчості О. Манделъштама постає в образі тварини-хижака, найчастіше в образі такого звіра виступає вовк, який сам прирікає на себе смерть, загибель, оскільки «перебиты его позвонки» і «зверь истекает кровью...».

О. Манделъштам знову відвідує Крим під час громадянської війни на початку 1930-х років. Великий майстер художнього слова зміг по-своєму неповторно описати півострів. У Криму він пише вірші «Феодосия», «Мне Тифлис горбатый снится...», «Сестры – тяжесть и нежность – одинаковы ваши приметы...» та інші.

У творчості О. Манделъштама є однойменний вірш із назвою «Пилигрим» (1909):

*Слишком легким плащом одетый,
Повторяю свои обеты.
Ветер треплет края одежды –
Не оставит ли нам надежды? [5, с. 429]*

Через усю його літературну спадщину пройде мотив паломництва і подорожі. У віршах він прагнув представити історичні та культурні традиції, знаючи, що основною метою життя людини в середні віки та в епоху раннього Відродження вважалося відвідати Палестину і на підтвердження своїх поневірянь принести із собою гілку пальми. О. Манделъштам не випадково так назвав свій твір. Бо пілігрим (від італ. Pellegrino, буквально чужоземець) – мандрівний богомолець, те ж, що паломник. У цьому вірші представлена тема знедоленості поета, неприйняття його суспільством, він виступає ізгом у сучасній йому дійсності. Постійно відчувається приреченість, яка, втім, була властива всій творчості О. Манделъштама. Поет ніколи не мав ілюзій щодо зловісної сучасної йому дійсності:

*Плащ холодный – пускай скитальцы –
Безотчётно сжимают пальцы.
Ветер веет неутомимо –
Веет вечно и веет мимо [5, с. 429].*

В А. Міцкевича, наприклад, буїна природа південного півострова – це тло його роздумів, джерело його душевної рівноваги. Зазначимо, прелюдією до цього циклу є сонет «Акерманські степи» («Stepy Akermańskie»), де ліричний герой описує красу Криму і відчуває голос із батьківщини:

*To błyszczą Dniestr, to wzeszła lampa Akermanu.
Stójmy! – jak cicho! – słyszę ciągnące żurawie,
Których by nie dościgły żrenice sokola;
Słyszę, kędy się motyl kotłusa na trawie,
Kędy wąż śliską pierśią dotyka się ziola.
W takiej ciszy! – tak ucho natężam ciekawie,
Że słyszałbym głos z Litwy. – Jedźmy, nikt nie woła [8].*

Г. Вервес пише: «Цей образ вітчизни з ним скрізь – і тоді, коли він оповідає про плавання морем, і коли оглядає пасмо кримських гір, над якими підноситься «мінарет світу» – прекрасний Чатир-Даг, і коли оплакує жертви ханського свавілля» [1, с. 11]. Вищезгаданий вірш по суті є інтродукцією до «Кримських сонетів». Ідучи степом, поет уявляє, що пливе водними просторами. Домінантні почуття ліричного героя – смуток і самотність. Ліричний герой слухає тишу в степу, занурюється в неї. Цікаво, що другим віршем згаданого циклу є сонет під назвою «Морська тиша» («Cisza morska») з підзаголовком «На верховині Тарханкутській» («Na wysokości Tarkankut»). Не змір польський поет залишитися байдужим і до виступу на заході кримського півострова – Тарханкута, відобразивши його у сонеті, що має назву «Морська тиша»:

*Już wstążkę pawilonu wiatr zaledwie muśnie,
Cichymi gra piersiami rozjaśniona woda;
Jak marząca o szczęściu narzeczona młoda
Zbudzi się, aby westchnąć, i wnet znowu uśnie [8].*

Морська тиша, чудовий пейзаж – це інтертекст, де значну роль відіграють алегорія і сентенції, висловлені в останньому рядку: «А в супокійну мить рве серце пазурами!» («А gdy serce spokojne, zatapia w nim szpony»), що передає думки ліричного героя про далеку батьківщину. Тут за вітчизною супроводжує ліричного героя-вигнанця А. Міцкевича протягом усього його шляху. Це відобразилось і в ряді інших його сонетів: «Бахчисарай» («Bakczysaraj»), «Бахчисарай вночі» («Bakczysaraj w nocy»), «Пілігрим» («Pielgrzym»), «Гробниця Потоцької» («Grób Potockiej»), «Алушта вдень» («Ałusztą w dzień»), «Алушта вночі» («Ałusztą w nocy»), «Руїни замка в Балаклаві» («Ruiny zamku w Bałakławie»). Поет-мандрівник А. Міцкевича поринає в чари глухої ночі, оспівуючи «темряву і тишу» і в сонеті «Алушта вночі»:

*Usypiam pod skrzydłami ciszy i ciemnoty;
Wtém budzą mię rażące meteoru błyski,
Niebo, ziemię i góry oblał potop złoty!*

*Nocy wschodnia! ty naksztalt wschodniej odaliski,
Pieszczotami usypiasz, a kiedym snu bliski,
Ty iskrą oka znowu budzisz do pieszczoty [8].*

Коли А. Міцкевич дізнався про популярну кримську легенду того часу, пов'язану з гробницею, збудовану ханом Керім-Гіреєм для однієї з невільниць, яку він дуже кохав, з'явився сонет «Гробниця Потоцької» («Grób Potockiej»). В основі цього сонету – популярна кримська легенда. За однією версією, то була полька з роду Потоцьких, а за іншою – грузинка. Зазначимо, що у Польщі є багато шляхетських родин, які носять прізвище Потоцьких. Використовуючи цю легенду, герой А. Міцкевича, який знаходиться в Криму, ніби разом з невільницею тужить за рідним краєм:

*Tam na północ ku Polsce świecą gwiazdy gromady,
Dlaczegoż na tej drodze błyszczą się ich tyle?
Czy wzrok twój ognia pełen, nim zgasnął w mogile,
Tam wiecznie lecąc jasne powypalał ślady?
Polko! – i ja dni skończę w samotnej żałobie;
Tu niech mi garstkę ziemi dłoń przyjazna rzuci [8].*

М. Живов пише, що в описі через красу південної природи у «Кримських сонетах» А. Міцкевич утілює свою тугу за батьківщиною. Критик зазначав: «Кримські сонети можна назвати новим поетичним відкриттям. Вони є результатом незвичайного поетичного відображення, пробудженого феноменами природи і піднятими бурхливими спогадами» [3, с. 179].

Для російського митця О. Мандельштама Крим також стає джерелом натхнення, можливістю знайти себе, проявленням творчості й утечею від страшної дійсності. Тому в кінці 1919 року поет знову відвідує Крим. Він живе в Коктебелі, потім у Феодосії. У 1920 році поет пише кращі свої вірші: «Возьми на радость из моих ладоней...», «За то, что я руки твои не сумел удержать», «Чуть мерцает призрачная сцена...», «Ласточка» тощо. Згодом, у 1920 році, з'явиться однойменний вірш – «Феодосия», де одним зі способів зображення природи Криму стає опис:

*Окружена высокими холмами,
Овечьим стадом ты с горы сбегашь
И розовыми, белыми камнями
В сухом прозрачном воздухе сверкаешь [5, с. 205].*

У цьому вірші автор милується природою, серед якої розташоване місце. Його захоплює все: «холми», «горы», «камни», «воздух».

Звертаючись до біографічних даних, можна зазначити, що О. Мандельштам якийсь час вірогідно провів у Старому Криму – це видно з дат окремих віршів № 267-271 [4]. Криму О. Мандельштам присвятив знову кілька творів: «Феодосия» (1920), «Холодная весна. Голодный старый Крым» (1933), «Ариост» (1933) та інші.

У поетичній творчості російського майстра художнього слова літературознавці відзначають «нову місію» ліричного героя: з одного боку, він є посередником між Богом і матеріальним буттям, а з іншого – новим типом особи, ідеалом досконалої мужності, підготовленим стилем і практичними вимогами часу.

Характерною ознакою творчості О. Мандельштама є складна асоціативність. Автор поєднує кримську тематику з іншими мотивами класичної літератури, культури, історії. Цей синтез відбувається в душі ліричного героя та автора, що намагається усвідомити своє місце у всесвіті.

Через призму власних ідеалів О. Мандельштам сприймає події російської історії, намагаючись осмислити місце людини у бурхливому столітті. Це знайшло відображення у його збірці «Tristia», вперше надрукованій у 1922 році в Берліні М. Кузьмінім, який і дав назву збірці за одним з віршів, де описується остання ніч Овідія перед вигнанням. Назва, дана М. Кузьмінім, виявилася пророчою. О. Мандельштам у своїй книжці показав трагічні переживання людини напередодні вигнання з країни людськості, свободи, духовних цінностей. «Tristia» стали «сумними елегіями» нового часу, а О. Мандельштам – Овідієм своєї трагічної епохи. Ця книжка – смілива спроба дати моральну оцінку історичним подіям, передчуття майбутніх руйнувань, вирок смерті й насильству і водночас це дума про тихий дім, спокій, гармонію душі, культуру, тобто все те, що здатне врятувати світ.

У вірші «У моря ропот старческой кифары...» образ «луны» з'явиться не випадково. Оскільки цей твір було написано під враженням Криму, то образи моря, місяця, неба і зірок нероздільні. Місяць у розумінні автора – це символ віри, надії:

*Что понапрасну льешь свое сиянье,
Луна – без Рима жалкое явление?
Не та, что ночью смотрит в Капитолий
А деревенская луна, не боле,
Луна – возлюбленная псов голодных [4, с. 151].*

У ліричному уривку цього твору Капітолій – це Capitolium, один із пагорбів, на яких виник, згідно з легендою, Давній Рим. На Капітолії знаходився Капітолійський храм, де відбувалися засідання сенату, народні збори. Й О. Мандельштам, наслідуючи гуманістичні традиції, звертається до улюбленого мотиву – зображення Риму. Італійська столиця у свідомості поета ототожнюється із сучасною для нього Росією. Поет використовує постійно певні «сигнали» («сміслові пучки»), змушуючи читати між рядків. Уся його поезія має сутєстивні риси, в основі яких натяк і навіювання.

У Криму О. Мандельштам дізнається про страшні наслідки колективізації. Пізніше він відобразить це в своїх творах: «Фаэтонщик» (1931), «Старый Крым» (1933), «Чернозем» (1935), «Стихи о неизвестном солдате» (1937) та ін. Зазначимо, що ще в липні 1931 року російський поет завдає нищівного удару вищій владі своїм віршем «Фаэтонщик»:

*Он безносой канителью
Правит, душу веселя,
Чтоб крутилась каруселью
Кислосладкая земля [4, с. 172].*

«У «Фаэтоншике» політична спрямованість була зашифрована. Бачення голодного Старого Криму могло бути випадковістю. Щоб довести всю правду, уникнути частковостей, треба було йти напролом, помірятися в буквальному сенсі «главами» ... Віршик про Сталіна не тільки виклик, він інтуїтивно-поетичне проникнення в суть одного з найстрашніших явищ сучасної історії» [7, с. 77].

Підтвердженням цього стане вірш «Старый Крым», написаний через два роки, у якому будуть звучати рядки страшного, штучно створеного голодомору. Російський поет ще у 1933 році напише про те, що всі ще довгий час будуть замовчувати і не визнавати:

*Природа своего не узнает лица,
А тени страшные – Украины, Кубани...
Как в туфлях войлочных голодные крестьяне
Калитку стерегут, не трогая кольца [4, с. 302].*

Г. Струве у своїй роботі «Осип Манделъштам» відзначав: «Весною 1933 року Манделъштам у Криму може перекопатися своїми очима в жахливих наслідках колективізації. Якщо прозаїки (Пільняк, Платонов) відобразили в своїй творчості те, що можна назвати одним з найбільших злочинів проти людства, Манделъштам, мабуть, єдиний зі всіх поетів, поспів торкнутися цієї страшної теми у віршах і дати їй космічне вимірювання катастрофи» [7, с. 9].

Характерною ознакою творів О. Манделъштама є складна асоціативність, загадковість, використання культурних та історичних образів, підкреслена метафоричність. Це дає можливість авторові осмислити сучасні духовні проблеми особистості та людства через призму всієї історії розвитку культури. Ліричний герой О. Манделъштама – людина, що мислить, людина, котра шукає смисл буття, намагається з'єднати розірвані ланцюги культурних епох, найбільш за все цінує Красу і прагне духовної гармонії.

Кримська тематика в ліричній творчості А. Міцкевича представлена по-іншому. Важливо зазначити, що всім його «Кримським сонетам» притаманна, за словами Г. Вервеса, «східна мудрість». Критик писав: «В той же час, мова ця надзвичайно точна у передачі багатства кольорів кримської природи, у відтворенні складної гами людських переживань. А. Міцкевич сміливо творить неологізми, запозичує лексику у східних мов для передачі специфіки кримського побуту і краєвиду. При цьому він послідовно дотримується пропорцій, не порушує естетичної єдності національної мови і притаманних польському художньому слову законів» [2, с. 67].

О. Манделъштам, звертаючись до образу Криму, вбачав призначення письменника в заклик до особливої подорожі та її зображення. Такий мотив дає можливість О. Манделъштаму поміркувати про долю людини і світу, про духовні основи буття, про суть життя в широкому історико-культурному контексті, що й відчувається у ряді віршів, пов'язаних із південним українським півостровом, який А. Міцкевич та О. Манделъштам відвідали й оспівали.

Отже, у статті виявлено значення Криму в художній свідомості двох поетів, визначено засоби його втілення в мотивній організації та кореляції з образами ліричного героя й автора, з'ясовано, що кримська тематика посідає значне місце у творчості обох митців, хоча в кожного вона проявилася по-своєму, оскільки відображає їхнє захоплення красою Криму і наслідування класичних традицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вервес Г. Д. Адам Міцкевич / Г. Д. Вервес // Вибране / Адам Міцкевич. – К. : Музична Україна, 1976. – С. 5–16.
2. Вервес Г. Д. Адам Міцкевич. Життя і творчість / Г. Д. Вервес. – К. : Дніпро, 1979. – 140 с.

3. Живов М. С. Адам Мицкевич. Жизнь и творчество / М. С. Живов. – М. : Художественная литература. – 1956. – 592 с.

4. Мандельштам О. Собрание сочинений : в 4 т. / О. Э. Мандельштам. – М. : ТЕРРА, 1991. – . –

Т. 1. – М. : ТЕРРА, 1991. – 684 с.

5. Мандельштам О. Собрание сочинений : в 4 т. / О. Э. Мандельштам. – М. : ТЕРРА, 1991. – . –

Т. 3, 4. – М. : ТЕРРА, 1991. – 607 с.

6. Мицкевич А. Вибране / А. Мицкевич. – К. : Музична Україна, 1976. – 165 с.

7. Струве Г. Мандельштам О. Опыт биографии и критического комментария / Г. Струве // Мандельштам О. Собрание сочинений : в 4 т. / О. Э. Мандельштам. – М. : ТЕРРА. – 1991. – Т.1. – С. 5–60.

8. Mickiewicz Adam. Sonety Krymskie / A. Mickiewicz. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.prus.pl/krym/sonetykrymskie.html>

АНАСТАСИЯ ЧЕБОТАРЁВА, ВАЛЕНТИНА РЕШТА

ОБРАЗ КРЫМА В ХУДОЖЕСТВЕННОМ СОЗНАНИИ А. МИЦКЕВИЧА И О. МАНДЕЛЬШТАМА

В данной статье рассматриваются крымские мотивы в лирическом наследии польского мастера художественного слова Адама Мицкевича (на примере сборника «Крымские сонеты») и российского поэта Осипа Мандельштама (на примере сборника «Tristia» и других стихотворений). Проведена параллель в судьбе художников, показаны общие темы, с помощью которых создается тема Крыма у двух мастеров художественного слова.

Ключевые слова: образ, лирический герой, автор, тема, мотив, художественное сознание.

ANASTASIYA CHEBOTAROVA, VALENTYNA RESHTA

THE IMAGE OF THE CRIMEA IN THE ARTISTIC CONSCIOUSNESS OF A. MICKIEVICH AND O. MANDELSHTAM

The paper deals with the Crimean motives in the creation of Polish writer A. Mitskevich (collection «Crimean sonnets») and Russian poet O. Mandelshtam (collections of «Stone», «Tristia» and others). Common features of both authors are represented in this article.

Key words: image, lyric hero, author, theme, motive, artistic consciousness.

Одержано 28.11.2011 р.